

Veus que s'apaguen

DANIEL NETTLE – SUZANNE ROMAINE, *Veus que s'apaguen. La mort de les llengües del món*. Traduït de l'anglès per Josep Cortadellas i Joan Ferrer (Veus dels temps 2), Girona: CCG Edicions – Universitat de Girona (Institut de Llengua i Cultura Catalanes) 2004.

Hi ha una pregunta que poca gent gosa formular però que és a flor de llavis de moltes persones catalanes: es morirà el català? Ara com ara no hi ha ningú que sàpiga la resposta d'aquesta qüestió punyent, però el llibre *Veus que s'apaguen*, obra de Suzanne Romaine –una lingüista nord-americana que ensenya a la Universitat d'Oxford i que ha fet treball de camp sobre llengües molt poc estudiades de Papua-Nova Guinea– i de Daniel Nettle –antropòleg que ha estudiat la llengua fyem del nord de Nigèria i que ha publicat un assaig intitulat *Linguistic Diversity* (1999)– aporta molts elements per a una reflexió lúcida sobre la mort de les llengües.

Hi ha una constatació que s'imposa: les llengües del món s'estan morint. No cal anar gaire enllà per a trobar-ne exemples: quan Tefvik Esenç va morir a Turquia l'any 1992, la llengua uzbek –una de les llengües del Caucas nord-occidental– va desaparèixer amb ell. En el món hi ha entre 5.000 i 6.700 llengües; doncs bé, Nettle i Romaine calculen que –amb les dinàmiques històriques actuals– abans de cent anys la major part d'aquestes llengües hauran desaparegut. Els autors pensen que durant la major part de la història

humana hi va haver un equilibri lingüístic en què els grups humans, que eren de dimensions reduïdes, mantenien una gran varietat de llengües. Aquest equilibri es va esfondrar quan es van produir dues grans ones que van ocasionar un desenvolupament accelerat de la història: el primer va ser causat pel domini de l'agricultura; el segon va ser fruit del domini progressiu de la tecnologia. La gran ona del desenvolupament de l'agricultura va començar fa uns 10.000 anys i va preparar l'escenari per als avenços en la tecnologia que han alterat pregonament els destins de les societats humanes i de les seves llengües en els darrers 500 anys de la història. El canvi bàsic que s'ha produït en la història humana es pot formular d'una manera ben simple: la història humana ha passat d'un món de societats reduïdes i igualitàries, en riquesa i poder, a un món d'estats on uns pocs són infinitament més rics i poderosos que la immensa majoria dels altres. La sort –o la dissort– de les llengües ha anat de bracet amb la dinàmica de la formació i expansió dels estats i dels imperis, i de la riquesa i el poder que els estats del Primer Món han aconseguit acumular i vehicular.

Nettle i Romaine demostren que el model de l'Estat monolingüe centralitzat és recent i antinatural, perquè el multilingüisme ha estat la situació normal per a la major part de la humanitat al llarg de la història. Els autors de *Veus que s'apaguen* ofereixen raons pràctiques, ètiques i estètiques per a encoratjar la defensa de la diversitat lingüística mundial.

Hi ha un proverbi en llengua hawaiana que diu: *I ka 'ôlelo nô ke ola; i ka 'ôlelo nô ka make* («En la llengua hi reposa la vida; en la llengua hi reposa la mort»). Cada llengua porta una visió del món, que és indissociable d'ella mateixa i que cal preservar, perquè cada llengua aporta riquesa i vida a la humanitat.

Veus que s'apaguen és un llibre brillant, de lectura molt agradable, que ofereix nombrosos exemples d'arreu del planeta que fan veure la intrínseca relació que hi ha entre història, ecologia, antropologia i lingüística, i que convida a pensar en les llengües –especialment en aquelles que són més febles– i en el futur que plausiblement els pot esperar. ♦

JOAN FERRER

Geografia espiritual de Catalunya

Artur Bladé i Desumvila, *Llibres de l'Índex*, Barcelona 2004.

Artur Bladé i Desumvila va posar en ordre les lliçons que Francesc Pujols va fer a un grup de catalans durant l'exili a Montpeller, un llibret que ja va guanyar un premi en els Jocs Florals de l'any 1944 a l'Havana. Joaquim Auladell, en una nota prèvia, diu que Pujols ha estat una víctima del noucentisme, del franquisme i del postfranquisme, pel fet que han volgut minimitzar-lo. Per aquest motiu, ens sembla molt oportuna la iniciativa de l'Associació Francesc Pujols de reeditar aquest llibre i tota l'obra d'aquest original filòsof català.

En l'apartat «La situació» mostra que l'objectiu d'aquests escrits és explicar les causes que han produït algunes de les «característiques essencials de l'espiritualitat del nostre poble». Així, rebutja les teories que intenten explicar la història a partir de les lleis econòmiques (ja que aquestes sols serien l'efecte i no pas la causa de la història), i explica que la clau que determina la història i la manera de ser d'una nació caldria anar-la a cercar en els fets geogràfics, autèntics definidors de la personalitat dels pobles i de l'ànima humana.

Per aquesta raó, Catalunya seria el resultat de la seva geografia, i, per això,

«cap terra no pot ésser comparable a la nostra, perquè no n'hi ha cap que pugui reunir en un espai equivalent tants elements de benignitat, tanta diversitat de bellesa ni una situació tan privilegiada». Ho justifica pel clima suau i per l'equidistància respecte al Pol Nord i l'Equador, i de l'Àsia i l'Amèrica del Nord, al bell mig de l'escenari universal. De la mateixa manera que Judea va ser el centre de la civilització antiga, Catalunya ho hauria de ser de la civilització moderna. Aquesta situació geogràfica facilitaria el tarannà conciliador i generador de les grans síntesis deslloradores dels conflictes humans. Ramon Llull –creador d'una ciència universal– en seria l'exemple màxim.

També, a escala més reduïda, Catalunya es trobaria –segons Pujols– entre l'Espanya imperial de Castella (que va desenvolupar la unitat religiosa) i França (que va defensar la religió lliure); Catalunya faria la síntesi perfecta entre el misticisme castellà i el tarannà més científic de França.

Pujols parla també del tema de l'ànima col·lectiva catalana i de la llengua, la manifestació més clara i més catalana de l'espiritualitat, que seria el resultat de trobar-se envoltada de les llengües castellana, francesa i italiana. Així, la llengua catalana participaria «dels avantatges de les altres tres germanes sense tenir cap de llurs inconvenients». Aquesta geografia psíquica catalana també inclou temes com el del liberalisme català, que representa l'equilibri entre l'autoritat despòtica i l'anarquia antisocial, o el del seny. Els catalans solament hauríem d'aplicar-nos a pensar, per a encertar-la i aconseguir l'hegemonia mundial el dia que els Estats Units s'adonin de la nostra existència. Però, en aquest camí, cal crear una religió científica que portarà a la pau universal i a la definitiva comprensió interhumana. Uns quants reptes per als catalans del futur. ♦

JORDI SOLÉ I CAMARDONS